

Prompt san'ati: so'zdan natijagacha

Sun'iy intellektdan aniq, takrorlanadigan va sifatli natija olishning amaliy tizimi — nazariyasiz, misollar bilan.

Prompt anatomiyasi

Kontekst

Namunalar

Fikrlash zanjiri

Kod va tahlil

Tasvir va video

System prompt

Xavfsizlik

Qo'llanma ichida nima bor

Qo'llanma to'qqiz bo'limdan iborat: avval prompt anatomiyasini o'rganasiz, keyin texnikalarni qo'shasiz, oxirida esa o'z shablonlar kutubxonangizni quyasis.

KIRISH

— Bu qo'llanmadan qanday foydalanish kerak	3
--	---

I · POYDEVOR

01 Model qanday «o'ylaydi»	5
02 Yaxshi promptning oltita elementi	6

II · ANIQLIK VA KONTEKST

03 Noaniqlikni yo'qotish san'ati	9
04 Kontekst: modelga nima berish kerak	10

III · BOSHQARUV

05 Rol, ohang va uslubni boshqarish	13
06 Format, tuzilma va cheklovlar	14

IV · ILG'OR TEXNIKALAR

07 Namuna bilan o'rgatish (few-shot)	17
08 Fikrlash zanjiri va reja so'rash	18
09 Dekompozitsiya va prompt zanjiri	19

V · SIFATNI OSHIRISH

10 O'z-o'zini tekshirish va tanqid sikli	22
11 Iteratsiya: promptni tahrirlash jarayoni	23

VI · AMALIYOT SOHALARI

12 Matn, kontent va marketing	26
13 Kod yozish va dasturlash	27
14 Tahlil, hujjat va tadqiqot	28
15 Tasvir va video promptlari	29

VII · TIZIMLI ISH

16 System prompt yozish	32
17 Prompt kutubxonasi va avtomatlashtirish	33

VIII · XAVF VA XATOLAR

18 Ishonchlilik, xavfsizlik va tekshiruv	36
19 18 ta eng ko'p uchraydigan xato	37

IX · MAHORAT

20 30 kunlik amaliyot rejasi	40
21 Shablonlar to'plami	41

Bu qo'llanmadan qanday foydalanish kerak

Sun'iy intellekt bilan ishlaydigan odamlar ikki guruhga bo'linadi. Birinchisi «model yomon javob berdi» deydi. Ikkinchisi «promptim yetarli aniq emas edi» deydi. Bu qo'llanma sizni ikkinchi guruhga o'tkazish uchun yozilgan.

Prompt muhandisligi nima

Bu — modelga **nima kerakligini shunday tushuntirish san'atiki**, natija birinchi urinishdayoq ishga yaroqli bo'lsin va keyingi safar ham xuddi shunday takrorlansin. Sehrli so'zlar yoki maxfiy formulalar emas: aniq fikr, to'g'ri kontekst va tekshirilgan tuzilma.

01

Har bobda misol bor

Har bir texnika «zaif prompt → kuchli prompt» juftligi bilan ko'rsatiladi. Nazariya minimal.

02

Modeldan qat'i nazar

Texnikalar barcha zamonaviy modellarda ishlaydi. Aniq mahsulot nomi emas, tamoyil o'rgatiladi.

03

O'zbek tilida ishlash

Misollar o'zbekcha vazifalarga moslangan: kontent, biznes, ta'lim va texnik ishlar.

04

Shablonlar bilan tugaydi

Oxirgi bobda tayyor shablonlar bor — ko'chirib olib, o'z vazifangizga moslashtirasiz.

MUHIM

Qo'llanmani **model oynasi ochiq holda** o'qing. Har bir bobdagi misolni o'zingiz kiritib ko'ring — farqni ko'zingiz bilan ko'rmasangiz, texnika esda qolmaydi.

Bitta asosiy fikr

Model sizning xayolingizni o'qiy olmaydi. U faqat siz yozgan so'zlarni ko'radi — va yozilmagan hamma narsani o'zi taxmin qiladi.

Yomon natijaning deyarli barcha sabablari shu jumlada. Model taxmin qilishi kerak bo'lgan narsalar qancha ko'p bo'lsa, natija shuncha kutganingizdan uzoq bo'ladi. Prompt muhandisligi — bu *taxminlar sonini kamaytirish* ishi.

BO'LIM BIR

Poydevor

Texnikalarga o'tishdan oldin ikkita narsani tushunish kerak: model nima asosida javob yaratadi va yaxshi prompt qanday qismlardan tuziladi.

Model qanday «o'ylaydi»

Modelning ichki tuzilishini bilish shart emas, lekin uning *xatti-harakati* mantig'ini bilish promptni butunlay o'zgartiradi. Uchta oddiy haqiqat yetarli.

Uchta haqiqat

- 1 Model keyingi so'zni bashorat qiladi.** U javobni oldindan bilmaydi — har bir so'zni oldingi matnga qarab tanlaydi. Shuning uchun **promptning boshi butun javob yo'nalishini belgilaydi**: qanday boshlansangiz, shunday davom etadi.
- 2 Model faqat kontekst oynasidagi narsani ko'radi.** Sizning kompyuteringizni, loyihangizni yoki oldingi suhbatingizni bilmaydi (agar o'zingiz bermasangiz). Yozilmagan narsa — mavjud emas.
- 3 Model ishonch bilan xato qiladi.** U «bilmayman» deyishdan ko'ra ishonarli ko'ringan javobni to'qishga moyil. Shuning uchun *tekshiruv* promptning bir qismi bo'lishi kerak.

Amaliy oqibatlar

HAQIQAT	PROMPTDA NIMA QILASIZ
Keyingi so'z bashorati	Muhim ko'rsatmalarni boshiga va oxiriga qo'ying. O'rtada ko'milgan talab ko'pincha e'tibordan chetda qoladi.
Faqat kontekstni ko'radi	Fon ma'lumot, auditoriya, maqsad va cheklovlarni yozing. «Bu tushunarli-ku» deb o'ylamang.
Ishonchli xato	«Agar ma'lumot yetarli bo'lmasa, taxmin qilma — nima yetishmayotganini so'ra» deb yozing.
Tuzilmaga sezgir	Sarlavha, ro'yxat va belgilar bilan ajratilgan prompt yaxlit matndan aniqroq bajariladi.

Kontekst oynasi haqida

Model bir vaqtda cheklangan hajmdagi matnni «ushlab turadi». Uzoq suhbatda eng eski qismlar ta'sirini yo'qota boshlaydi. Shuning uchun:

- Uzoq suhbatda muhim qoidalarni **vaqti-vaqti bilan takrorlang**.
- Yangi vazifa boshlanganda **yangi suhbat oching** — eski kontekst aralashib, natijani buzadi.
- Katta hujjat bilan ishlaganda, avval qisqartma tayyorlang, keyin o'sha qisqartma bilan ishleng.

KUZATUV

Suhbat uzayib ketganda model «ahmoqlashgandek» tuyulsa — bu odatda model emas, **kontekst ifloslanishi**. Yangi suhbat oching va faqat kerakli ma'lumotni ko'chirib qo'ying. Natija ko'pincha darhol yaxshilanadi.

BUGUNGI VAZIFA

- ☐ Oxirgi marta model sizni tushunmagan holatni eslang.
- ☐ O'sha promptni oching va unda *yozilmagan* uchta narsani belgilang.
- ☐ Shu uchtasini qo'shib qayta yuboring va farqni solishtiring.

02 - BOB

Yaxshi promptning oltita elementi

Har bir kuchli prompt bir xil skeletga ega. Hamma element har safar kerak emas, lekin natija yomon chiqsa — deyarli har doim shu oltitadan biri yetishmaydi.

Oltita element

ELEMENT	JAVOB BERADIGAN SAVOL	NAMUNA
1. Vazifa	Aynan nima qilish kerak?	«Quyidagi maqolani 5 ta asosiy fikrga qisqartir»
2. Kontekst	Nima uchun va kim uchun?	«Bu Telegram kanalim uchun, o'quvchilar yosh tadbirkorlar»
3. Rol	Kim bo'lib gapirsin?	«Sen 10 yillik tajribaga ega moliya maslahatchisisan»
4. Format	Natija qanday ko'rinishda bo'lsin?	«Jadval ko'rinishida, 3 ta ustun: xato, sabab, yechim»
5. Namuna	Yaxshi natija qanday ko'rinadi?	«Mana bitta misol: ...»
6. Cheklov	Nima qilmaslik kerak?	«500 so'zdan oshmasin, atama ishlatma, ingliz so'zi qo'shma»

Amalda ko'ramiz

ZAIF PROMPT

Menga Instagram uchun post yozib ber.

Model kim uchun, qaysi mavzuda, qanday ohangda va qancha uzunlikda ekanini bilmaydi — hammasini o'zi taxmin qiladi.

KUCHLI PROMPT

ROL: Sen o'zbek tilida yozadigan moliyaviy savodxonlik bo'yicha kontent muallifisan.

VAZIFA: Instagram uchun bitta karusel post matnini yoz.

KONTEKST: Auditoriya — 22–30 yoshli, birinchi ish haqini olayotgan yoshlar. Ular murakkab moliyaviy atamalardan hurkadi.

Mavzu: birinchi jamg'armani qanday boshlash.

FORMAT: 7 ta slayd. Har slaydda 1 ta sarlavha (5 so'zgacha) va 2 ta jumla. Oxirgi slayd — harakatga chorlov.

CHEKLOV: Rasmiy uslub emas, suhbat ohangida. Ingliz so'zlarisiz. «Tez boyish» kabi va'dalar yo'q.

Tartib ham muhim

Elementlarni tasodifiy joylashtirmang. Ishonchli tartib quyidagicha:

Rol → Kontekst → Vazifa → Format → Namuna → Cheklov

Uzun promptlarda eng muhim talabni **oxirida takrorlang** — model oxirgi ko'rsatmalarga sezgirroq.

Belgilar bilan ajratish

Prompt uzun bo'lsa, qismlarni aniq ajratish natijani sezilarli yaxshilaydi. Uch usul ishlaydi:

- **Bosh harfli yorliqlar:** ROL:, VAZIFA:, FORMAT:
- **Uchburchak qavslar:** <matn> ... </matn> — ayniqsa uzun matn kiritganda foydali.
- **Ajratgich chiziqlar:** --- bilan bo'limlarni ajratish.

Eng muhim qoida

Modelga kiritilgan **ma'lumot** va unga berilgan **ko'rsatmani** doim aniq ajrating. Ular aralashib ketsa, model matn ichidagi jumlaning buyruq deb qabul qilishi mumkin — bu ham xato, ham xavfsizlik muammosi (18-bobga qarang).

BUGUNGI VAZIFA

- ☐ O'zingiz tez-tez ishlatadigan bitta promptni oling.
- ☐ Unda oltita elementdan qaysilari yo'qligini belgilang.
- ☐ Yetishmaganini qo'shib, ikkala variantni yonma-yon sinab ko'ring.